

ВИРОБНИЧИЙ ПРОЦЕС ЯК СКЛАДОВА ОПЕРАЦІЙНОГО РИЗИКУ

Здійснення операційної діяльності промислових підприємств пов'язане з багаточисельними ризиками. Обґрунтовано необхідність використання класифікації ризиків на етапі їх ідентифікації. За допомогою класифікації показано зв'язок між операційними та виробничими ризиками, а також важливу складову виробничого ризику – виробничий процес. Запропоновано класифікацію ризиків операційної діяльності промислового підприємства, що є передумовою використання відповідних методів управління ними.

Ключові слова: промислові підприємства, ризики, класифікація ризиків промислових підприємств за сферою походження, операційний ризи, виробничий ризик, виробничий процес.

E. V. HEDELEVYCH

Khmelnytsky National University

PRODUCTION PROCESS AS A COMPONENT OF OPERATIONAL RISK

Abstract – Operating activity of an industrial enterprise is subject to numerous risks. The necessity to classify the risks at the stage of their identification is substantiated in the article. Using classification shows the relationship between the operational and production risks, as well as an important component of production risk is the production process. The author introduces a typology of risks operating activity of an industrial enterprise, which proves to be the ground for the choice of corresponding risk management techniques.

Key words: industrial enterprises, risks, risk classification of industrial enterprises by sector of origin, operating risks, production risks, production process.

Постановка проблеми. Операційна діяльність промислових підприємств пов'язана з багаточисельними ризиками, які впливають на результати їх діяльності. Тому здійснення цієї діяльності в умовах нестабільного внутрішнього та зовнішнього середовища підвищує рівень відповідальності вищого керівництва підприємств при прийнятті управлінських рішень через високий рівень ймовірності недоотримання запланованого прибутку, що змушує більше уваги приділяти ефективному управлінню ризиками. Ефективність організації системи управління ризиками значною мірою визначається класифікацією ризиків, під якою розуміється їх розподіл на конкретні групи за певними ознаками. Необхідність класифікації ризиків є важливою та складною проблемою, яка потребує розгляду та вирішення, враховуючи також несприятливі, в більшості випадків, умови діяльності промислових підприємств в Україні у зв'язку зі впливом глобальної економічної кризи. Значна кількість та різний характер ризикованих ситуацій, які виникають під час здійснення операційної діяльності промисловими підприємствами, призводить до необхідності описати кожне джерело невизначеності своїм видом ризику.

Для будь-якого підприємства оцінка і вивчення ризиків необхідні, щоб визначити настання подій з негативними наслідками, а також небезпеку виникнення непередбачених втрат, збитків, недотримання доходів, прибутку порівняно із запланованим варіантом. Однак класифікувати ризики важко через їхні взаємозв'язки, одночасну дію [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема класифікації ризиків досліджується як вітчизняними, так і зарубіжними економістами, зокрема: Балабановим І.Т., Байдою Н.В., Бочніковим В.П., Верченко П.І., Вітлінським В.В., Войтко С.В., Гранатуровим В.М., Грушко В.І., Ілляшенко С.М., Зайцевою І.А., Занорою В.О., Леоновою В.В., Лапустою М.Г., Лук'яновою В.В., Машиною Н.І., Пилипенко О.І., Редхедом К., Хюсом С., Харко А.Ю., Цвігун Т.В. та ін. Аналіз опублікованих робіт свідчить про те, що генезису та класифікації ризиків промислових підприємств залишається недостатньо розробленою.

Метою статті є дослідження та систематизація ризиків, що супроводжують діяльність промислових підприємств та обґрунтувати зв'язок операційних та виробничих ризиків, а також те, що виробничі процеси є складовою виробничого та операційного ризиків.

Виклад основного матеріалу. Діяльність промислового підприємства визначається наявністю різних зв'язків, завжди пов'язаних з ризиком, внаслідок настання якого діяльність підприємства може бути порушена або навіть припинена. Особливо гостро ця проблема постає в умовах ринкової економіки. Тут ризик проявляється у всьому своєму розмаїтті. Тому виникає необхідність наукового підходу до дослідження можливих ризиків операційної діяльності підприємства, їх класифікації щодо даного комплексу підприємств, аналізу та оцінки ризику, його управління, що є важливою складовою частиною планової системи, а також обов'язковому страхуванню від можливих втрат, що сприятливим чином позначиться на економіці промислового комплексу та економіки країни в цілому.

Однак проведене дослідження показало, що не всі проблеми управління ризиками промислових підприємств достатньою мірою вивчені. На сьогодні залишається актуальним питання про неузгодженість наукових уявлень про сутність ризиків, методи їх попередження й управління. Практично відсутні дослідження специфічних особливостей ступеня впливу ризикоформуючих факторів на діяльність підприємств різної галузевої приналежності. У зв'язку з цим менеджери промислових підприємств позбавлені відпо-

відної теоретичної та методичної бази, а також інструментарію, що дозволяє своєчасно ідентифікувати, оцінювати ризики та розробляти програми з управління ризиками.

Процеси, що відбуваються в Україні, мінливі умови діяльності вимагають переорієнтації роботи промислових підприємств на аналіз та оцінку різноманітних зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на ефективність їх діяльності. Промислові підприємства стикаються з необхідністю здійснювати виробничу діяльність у нових умовах, що характеризуються неоднозначністю та мінливістю законодавства, нестійкістю економічного середовища, інформаційною невизначеністю. Ризикова складова господарювання, яка останнім часом значно збільшилася, диктує необхідність відповідних теоретичних розробок у сфері її управління.

На підставі проведеного через основні характеристики порівняльного аналізу визначень категорії “ризик”, визначені багатьма авторами і прослідковані в історичному аспекті, можна зробити висновок, що термін “ризик” не має однозначного розуміння в українській економіці. Це пов’язано з тим, що ризик – це складне багатоаспектне явище, яке знаходиться в постійному розвитку і динамічному русі, має безліч основ і передумов неспівпадаючих, а іноді протилежних визначень поняття “ризик”.

Ризик – параметр функціонування промислового підприємства, який відображає загальну ефективність прийнятих управлінських рішень, спрямованих на усунення невизначеності в умовах неминучого вибору для досягнення поставлених цілей. На думку автора, сутність ризику промислового підприємства полягає в можливості недосягнення суб’єктом господарювання мети, очікуваних результатів реалізації прийнятого управлінського рішення через об’єктивно наявну невизначеність. Отже, в основі ризику лежить імовірність недоотримання планованих доходів в умовах невизначеності, супутньої діяльності підприємства.

Причиною відсутності загальноприйнятої і досить повної класифікації ризиків виступає різноманіття ризиків у діяльності промислового підприємства. Внаслідок тісного взаємозв’язку та заміщення ризиків, їх важко класифікувати. Класифікація ризиків в тій чи іншій мірі відображає сприйняття ризику, що склалося в суспільстві, і залежить безпосередньо від точки зору, що може призвести до переходу ризику з одного виду в інший [2]. Більш продуктивною буде класифікація ризиків промислових підприємств за сферою їх виникнення. У зв’язку з цим всі ризики можна розділити на дві великі групи: внутрішні ризики та зовнішні ризики. Внутрішні ризики відносяться за ступенем впливу умовно-регульовані підприємством, а зовнішні – слабо або нерегульовані.

Розглянемо детальніше внутрішні ризики. До внутрішніх ризиків відносяться ризики, поява яких обумовлена діяльністю самих промислових підприємств. Причинами можливих негативних фінансових результатів діяльності підприємства стають такі три рівня: операційний, інвестиційний та фінансовий. На цих рівнях виникають відповідно операційні, інвестиційні та фінансові ризики. Сукупний (господарський або підприємницький) ризик розраховується як сумарна величина ризиків за всіма видами діяльності. Рівень сукупного ризику підприємства знаходиться під впливом багатьох факторів [3].

Для промислових підприємств найбільш суттєвим в діяльності виступає операційна діяльність, що відповідно зумовлює операційний ризик. Складнощі в управлінні операційними ризиками зумовлені природою їхнього виникнення і масштабністю, що обтяжує кількісну оцінку таких ризиків, і, відповідно, прогноз їхнього впливу на бізнес, в цьому випадку діяльність промислових підприємств.

Операційний ризик – економічний термін який описує групу ризиків, що виникають в процесі поточної діяльності (операцій) банку чи підприємства, це ризик прямих або непрямих втрат, викликаних помилками або недосконалістю процесів, систем в організації, помилками або недостатньою кваліфікацією персоналу організації або несприятливих зовнішніх подій нефінансової природи (наприклад, шахрайство або стихійне лихо). У це визначення входить і юридичний ризик (тобто ризик, який виникає через недотримання вимог законодавства, договорів, прийнятої практики, а також через можливість двозначного тлумачення законів та правил), але не входить стратегічний та репутаційний ризики.

Класифікація операційних ризиків:

- персоналу – ризик витрат, пов’язаний із можливими помилками співробітників, шахрайством, недостатньою кваліфікацією персоналу, можливістю несприятливих змін у трудовому законодавстві тощо;
- процесу – ризик витрат, пов’язаний із помилками в процесах проведення операцій і розрахунків за ними, їхнього обліку, звітності, ціноутворення тощо;
- технологій – ризик витрат, обумовлений недосконалістю технологій, що використовуються тощо;
- середовища – ризики витрат, пов’язані з нефінансовими змінами в середовищі, в якому діє організація – змінами в законодавстві, політичними змінами, змінами системи оподаткування тощо;
- фізичного втручання – ризики витрат, пов’язані з безпосереднім фізичним втручанням у діяльність організації – стихійними лихами, пожежами, пограбуваннями, тероризмом тощо [4].

Враховуючи сказане та здійснений аналіз різноманітних класифікацій за сферою їх впливу, розроблено класифікацію виділених факторів ризику за сферою походження з метою встановлення впливу факторів ризику, які більшою мірою впливають на ризик діяльності промислових підприємств (див. рис. 1) [3, 5–12]. Форс-мажорні, соціально-політичні й кримінальні фактори ризику, що становлять окремі групи, з аналізу виключені, тому що їх вплив передбачити неможливо. Доцільність класифікації побудована на основі необхідності ретельного вивчення специфічних особливостей процесів, що відбуваються в окремо взятій сфері життєдіяльності підприємства й можливості розробки спеціальних рекомендацій з локалізації загроз і підвищення безпеки відповідної сфери.

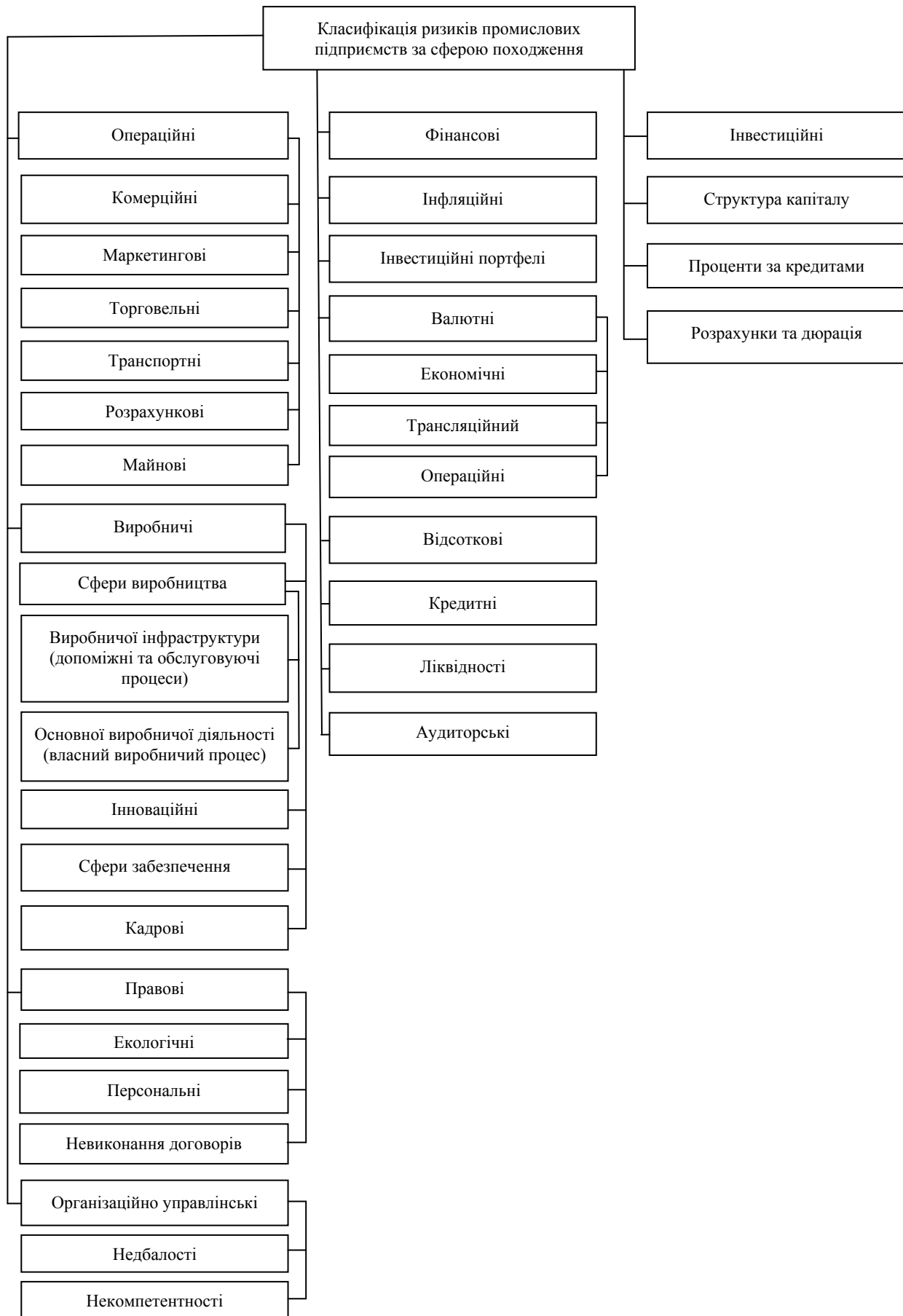

Рис. 1. Класифікація ризиків промислових підприємств за сферою походження

Аналізуючи рис. 1 можна припустити, що найбільш істотно на ризик діяльності підприємств впливають: відмова або неможливість споживача придбати продукцію, вироблену підприємством; помилки в дослідженні ринку, в ефективності реклами; штрафи, пені, неустойки, судові витрати; зупинка виробничого процесу; перебої у сфері забезпечення; затримка або несплата дебітором боргів; падіння ліквідності підприємства.

Таким чином, за класифікацією видно, що виробничі ризики входять до складу операційних ризиків, а також виробничі процеси у супроводі відповідним ризиком – виробнича сфера у складі виробничих ризиків.

Оскільки промислові підприємства мають певні спеціалізації, то для них основним є ефективне здійснення виробничого процесу, який можна моделювати за допомогою чотирьох факторів (робоча сила, капітал, земля та підприємливість), а також враховуючи дану класифікацію вивчити відповідний ризик для ефективного управління промисловим підприємством.

Для ефективності системи управління ризиками на промислових підприємствах необхідно визначити поняття системи управління ризиками промислового підприємства. Система управління ризиками на промисловому підприємстві – це сукупність елементів організаційної структури підприємства, які взаємопов'язані функціями управління ризиками і процедурами, що забезпечують реалізацію управління ризиками методичним, інформаційним, технічним, кадровим та іншими ресурсами. На промисловому підприємстві управління ризиками буде результативним і ефективним тільки в тому випадку, якщо воно буде здійснюватися в межах системи менеджменту промислового підприємства. Однією з основних тенденцій сучасного ризик-менеджменту є безперервне вдосконалення процесу управління ризиками [3].

Отже, аналіз наведених видів ризиків, оцінка їхнього внеску у формування кризових ситуацій промислового підприємства є одним з основних етапів управління його ефективною діяльністю. Результати даного аналізу є основою розроблення випереджаючих впливів, спрямованих на ефективну ліквідацію наслідків від настання ризиків.

Висновки. Нині позитивна репутація серед партнерів, стабільність і надійність роботи промислового підприємства, чітко налагоджені процеси, особливо виробничі процеси, і грамотний персонал (кадри) є головними конкурентними перевагами і основою для підвищення ефективної діяльності промислових підприємств. При плануванні операційного ризику (містить значний вплив на діяльність промислових підприємств), що містить виробничі ризики, основний вплив на якого здійснює ефективне управління виробничим процесом, на початковому етапі і функціонуванні промислового підприємства дає змогу ефективно діяти за умов динамічності, спричинених зовнішніми і внутрішніми змінами.

Таким чином, враховуючи зазначене, можна стверджувати, що для операційного ризику, який зумовлений операційною діяльністю, з усіх складових є основним спеціалізованим ризиком зумовлений виробничим процесом. Оскільки, промисловість через науково-технічний прогрес швидкими темпами розвивається, то весь час потребує вдосконалення управління виробничим процесом промислових підприємств.

Література

1. Войтко С. В. Класифікація ризиків виробничо-комерційної діяльності промислового [Електронний ресурс] / С. В. Войтко, В. О. Занора. – Режим доступу: <http://eir.pstu.edu/bitstream/handle/123456789/4291/стр.84.pdf?sequence=1>
2. Клименко О. В. Основні підходи до визначення, класифікації та методів управління ризиками на промислових підприємствах [Електронний ресурс] / О. В. Клименко. – Режим доступу: http://www.kpi.kharkov.ua/archive/Наукова_періодична/vestnik/Актуальні_проблеми_управління/2012/45/ОСНОВНІ_ПІДХОДИ_ДО_ВИЗНАЧЕННЯ,_КЛАСИФІКАЦІЇ_ТА_МЕТОДІВ_УПРАВЛІННЯ_РИЗИКАМИ.pdf
3. Буковинська бібліотека. Фінансовий менеджмент. Класифікація ризиків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://buklib.net/books/26510/>
4. Вікпедія. Операційний ризик [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Операційний_ризик
5. Вікпедія. Виробничий процес [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Виробничий_процес
6. Вікпедія. Виробнича інфраструктура [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Виробнича_інфраструктура
7. Українські підручники он-лайн: Бондар О. В. Ситуаційний менеджмент [Електронний ресурс]: Класифікація управлінських ризиків. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/16011013/menedzhment/klasifikatsiya_upravlinskih_rizikiv
8. Українські підручники онлайн: Донець Л. І. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків [Електронний ресурс]: Класифікація ризиків. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/17061002/ekonomika/klasifikatsiya_rizikiv
9. Українські підручники онлайн: Гриньова В. М. Організація виробництва [Електронний ресурс]: Виробничий процес і організаційні типи виробництва. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/12461220/ekonomika/virobnichiy_protse_organizatsiyni_tipi_virobnitstva
10. Сайт Наукові конференції [Електронний ресурс]: Цвігун Т. В. Комерційний ризик – один з основних ризиків діяльності підприємства. – Режим доступу: <http://intkonf.org/tsvigun-t-v-komertsijniy-rizik-odin-z-osnovnih-rizikiv-diyalnosti-pidpriemstva/>

11. Блажко М. О. Підходи до класифікації ризиків у сучасній ризикології [Електронний ресурс] / М. О. Блажко. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/11_EISN_2011/Economics/14_84899.doc.htm
12. Левченко М. О. Генезис та класифікація ризиків у діяльності промислових підприємств [Електронний ресурс] / М.О. Левченко // Вісн. Хмельниц. нац. університету. Економічні науки. – Хмельницький : ХНУ, 2009. – № 5, т. 2. – С. 174–178. – Режим доступу: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2009_5_2/174-178.pdf

References

1. Voytko S.V. Klasyfikatsiyaryzykivvyrobnycho-komertsynoyidiyal'nostipromyslovoho [Elektronnyy resurs] / S. V. Voytko, V. O. Zanora. – Rezhym dostupu: <http://eir.pstu.edu/bitstream/handle/123456789/4291/str.84.pdf?sequence=1>
2. Klymenko O. V. Osnovni pidkhody do vyznachennya, klasyfikatsiyi ta metodiv upravlinnya ryzykamy na promyslovykh pidpryyemstvakh [Elektronnyy resurs] / O. V. Klymenko. – Rezhym dostupu: http://www.kpi.kharkov.ua/archive/Naukova_periodychna/vestnik/Aktual'niproblemyupravlinnya/2012/45/OSNOVNIPIDKhO DYDOVYZNACHENNYa, KLASYFIKATsIYiTAMETODIVUPRAVLINNYaRYZYKAMY.pdf
3. Bukovyns'ka biblioteka. Finansovymenedzhment. Klasyfikatsiya ryzykiv [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://buklib.net/books/26510/>
4. Vikpediya. Operatsiynnyy ryzyk [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://uk.wikipedia.org/wiki/Operatsiynnyy_ryzyk
5. Vikpediya. Vyrobnychyy protses [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://uk.wikipedia.org/wiki/Vyrobnychyy_protses
6. Vikpediya. Vyrobnycha infrastruktura [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://uk.wikipedia.org/wiki/Vyrobnycha_infrastruktura
7. Ukrayins'ki pidruchnyky onlayn: Bondar O. V. Sytuatsiynnyy menedzhment [Elektronnyy resurs]: Klasyfikatsiya upravlins'kykh ryzykiv. – Rezhym dostupu: http://pidruchniki.ws/16011013/menedzhment/klasyfikatsiya_upravlinskih_ryzykiv
8. Ukrayins'ki pidruchnyky onlayn: Donets' L. I. Obgruntuvannya hospodars'kykh rishen' ta otsynuyannya ryzykiv [Elektronnyy resurs]: Klasyfikatsiya ryzykiv. – Rezhym dostupu: http://pidruchniki.ws/17061002/ekonomika/klasifikatsiya_ryzykiv
9. Ukrayins'ki pidruchnyky onlayn: Hryn'ova V. M. Orhanizatsiya vyrobnytstva [Elektronnyy resurs]: Vyrobnychyy protsesi orhanizatsiyni typu vyrobnytstva. – Rezhym dostupu: http://pidruchniki.ws/12461220/ekonomika/virobnichiy_protses_organizatsiyni_tipi_virobnitstva
10. Sayt Naukovi konferentsiyi [Elektronnyy resurs]: Tsvihun T. V. Komertsynnyy ryzyk – ody zosnovnykh ryzykiv diyal'nosti pidpryyemstva. – Rezhym dostupu: <http://intkonf.org/tsvigun-t-v-komertsynniy-rizik-odin-z-osnovnih-rizikiv-diyalnosti-pidpriemstva/>
11. Blazhko M. O. Pidkhody do klasyfikatsiyi ryzykiv u suchasniy ryzykoloji [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.rusnauka.com/11_EISN_2011/Economics/14_84899.doc.htm
12. Levchenko M. O. Henezys ta klasyfikatsiya ryzykiv udiyal'nosti promyslovykh pidpryyemstv / M. O. Levchenko // Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu. Ekonomichni nauky. – Khmel'nyts'kyi : KhNU, 2009. – № 5, т. 2. – С. 174–178. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2009_5_2/174-178.pdf

Надіслана/Written: 24.05.2014 р.

Надійшла/Received: 27.05.2014 р.

Рецензент: д.е.н., проф. В. В. Лук'янова